

Mevlânâ'mızın sözleri ve hallerinden alınacak dersler



E güzel sözler ve ne ders alınacak menkıbeler vardır ki bunları söyleyenlerin kendilerine uygulayacakları yerde sırf nakil ile kalmaları çoğu akıllı geçinen insanların maalesef kendilerinde noksan olan akletme hassaları tarafına yönelmelerinden ileri gelmektedir.

Güzel bir söz, mühim bir menkıbe söylenmekle kalırsa bu seviyede bir nevi' dedikoduculuktan ileri gidemez. Bahusus bu sözler bu menkıbeler Mevlânâ'ya âid olursa, işin şekli değişir.

Mevlânâ'nın söz ve menkıbelerini beğen, onlardan ders alma, ayıb olur. Zira çok insan Mevlânâ'yı bir tarikatın sembolü sayıyor. Dikkat olunursa görülür ki Abdülbakî Gölpınarlı'nın da naklettiği gibi Mevlânâ kendisini asla merkez yapmamış insanlara dağılmıştır. Madem ki öyledir onun feyzinden yalnız nakletmekle yetinmek yakışık alır mı? Mevlânâ İnsanlığın sembolüdür. Önce muhitine sonra bütün dünyaya özü ve sözü ile örnek olmuştur.

Mevlânâ kendinden memnundur ki böyle geri taassubu yıkarak istediği gibi bir hayat sürmüştür. Hayatı da hep insanlığın ileri gitmesi çabasıyla geçmiştir. Bir insanın kendinden memnun olmasının kâinatın iç ve dış varlığından ve bundan müfekkiresinin yaratılmasından da memnuniyeti demektir.

Mevlânâyı şöyle bir su kenarı farzedin. Etraf inişli ve çıkışlı zeminler de yeşil halılarla örtülü, ağaçlar oraya meclub olanların

Ord. Prof. Dr.
SÜHEYL ÜNVER

birer sayebanı. Ortadan bir dere akıp gidiyor. Hem de bulanmadan ve geriye dönmeden akıp duruyor. İşte Mevlânâ bu. Demek ki hayatta bulanmadan ve gerilmeden de ilerlemek mümkün. Örneğini şahsında veriyor.

Her ufak çocuğa sorarsınız. Büyüyünce ne olacaksınız? En güzel mesleklerden birini seçmiştir. Ciddi bir meslek sahibi olacağım, der. Hiçbir zaman ben kalpazan, hırsız, menfaatçı, dolandırıcı olacağım demez. Büyüyünce hâdiseler ve muhitleri onların Allaha şükür ekseriyetini değil, pek az soysuzlarını bu yola sürükler.

Büyük doğmuş Mevlânâ. Çocukluğundan beri bozulmamanın misalini kendi şahsında vermiştir. Ne sâyede? Büyükleşmenin rehberliği himmetiyle.

Zamanının geçici ve yüksek diye aldanılan zümreye katılmamış. Onları eğitmeğe çalışmış. Muhitindeki kabiliyetleri de uyandırmış. Fakat daha ziyade halkla kaynaşmış. Görmüş ki bunlar bir memleketin esas tabakası. Onları da kendi seviyesine çıkarmağa çalışmış ve çoğunda da yaradılışlarının müsaid olmasından muvaffak olmuş.

Herkes kendisini sevmiş ve saymış. Gezici ve her sahifesi açık ders kitabı gibi aralarında dolaşmış. Selçuk Hükümdarları bile önlerinde eğilmiş ve tesiri altında kalmış.

İnsanların kudsiyetlerini derece derece sezmüş, onları va'zu nasihat ile değil güzel menkıbelerle yetiştirmeğe çalışmış. O menkıbeler ki bir memleketin ruhan kalkınmasında birer azık olmuş sözlerini de onlara katık yapmış. Bunlar hep insanların kudsiyetini yüksek görüşünün akisleridir.

MEVLÂNÂ bakmış ki insanları dünyaca ve ruhca geri bırakan taassubdur. Bunu insanların arasına giren yılan, çıyan, akrep ve ejderha gibi görmüş ve bu yola sülûk edenleri birer zebânî farzetmiş. Bu cihetle onları sessizce, kibarca ve çok medenî davranış, işaret ve sözleri ile her gördüğü yerde mızraklamış.

Bunda tam muvaffak olmuş denemez. Zira ondan feyz almağa koşanlar ruhan ilerleme kabiliyyetini kendisinde görenlerdir.

Yaradılışları müsâid olmayanlar ona cephe almakla binmek istedikleri insanlık dalmı kesmişlerdir. Süreti haktan görünüp kendisini ve muhitini aldatanlar Mevlânâ'nın İnsanlık evolüsyonunda ileriye vardığını ve etrafında kendisine inananları yükselttiğini farkedememişler ve husranda kalmışlardır.

Ne için bu çabalar? Ne için bu yol gösterişler?

Kur'an-ı Kerim'in ve Peygamberimizin herhâl ve Kâlû şânını bildiren sözlerinin istediği örnek ve kâmil insanlar çoğaltmak.

Mevlânâ hep cemiyetin ahlâkını düzeltmek için çalışmış. Bu cihetle Mevlânâyı, bu irşad yolundan ayrılmamış görüyoruz. Yalnız zamanında mı? Hayır. Hâlâ bu yolda. İşte onun Mesnevisi ve Divan-ı Kebîri ve meclislerdeki sözleri, ebedî hayata kavuşmuş ve çoğalmış birer Mevlânâ. Nedir bunlar? Kur'an ve Hadis Şerhleri. Bilinmeyen hiçbir şey söylememiş. Zira söylenmedik birşey kalmamış ki. Mevlânâ bir de onların kendi kalıbı ile tekrarlamış.

Bugün onun meâliyatı mahfuz. Sözleri mi dolu? Onları yerlere serseniz de dünyanın safını kâfi gelmez. Onları veciz olarak kalplere yerleştirmiş. Menkıbeleri sayılmıyacak derecede çok. Hepsindeki hikmetler insanları, değil yalnız ruhen, maddeten de doyurmağa kâfi. Yalnız İslâm âlemine değil, dünyaya yeter. Birgün gelecek, bu dünyada herşey boşa gidecek. Fakat çalışmak ve eserleri asla. Hakiki çalışanın istediği güzel şeylerden mahrum kaldığı da asla işidilmemiştir. İşte Mevlânâ bunun dâ misâli. O ne zenginlik yârabbi.

Denizler mürekkep, kâinat kâğıt olsa şu insanlık merhalelerinde ilerliyen güzîdelerin sözlerini bir araya getiremezsiniz.

Ben de Mevlânâ'mızın meâliyat denizinden birkaç katre alabildim, sunuyorum. Karınca kararınca, haddini bilirce.

Bunları yalnız dinleyip söylemek için değil, ders almak için ve şahıslarımızı artık bunlarla yöneltmek için. Takdim ediyorum.

MEVLÂNÂ'nın bahçesine girenler o gülistandan ancak küçük demetler yapabilir. Bunları görmek, yani sözde kalmak yetmez. Koklamalı ki benliğimizi ruhan ilerletsin.

İyi örneklere benzemekle insan yükselme yoluna girer.

Bitmeyen Mevlânâ'dan bu topladıklarım ruhumuzu nasıl doyurabileceğimize bir tadımlık olursa, ergin olmak demek doyurma yoluna da hepimizi sevk edecektir. Unutmuyalım ki insan gözle görünmeyecek kadar küçük Nutfenin büyüme mucizesi mahsulüdür. Ârife tarif gerekmez demişler.

İşte Mevlânâ'mızın söz çiçekleri, onlardan yapılmış menkıbeleri buketi.

Mevlânâ'nın Anayasası makamında sözlerinden :

← Dostun dost ile aralarında biraz huzursuzluk mazur görülebilir. Lâkin kin beslemeleri ve kibirli olmaları ayıp ve gûnahtır. Bunun azabı vardır çekilir. Aralarındaki geçimsizliği kaldırmak en iyi işlerdendir.



- Kişinin kendi miktarı, sözünden malum olur.
- Sana ol dost için düşman cefa etse tahammül kıl. Bulunmaz dünyada mahrem, sakın fâş etme esrarı.
- Avamın orucu yemeği ve içmeği terketmektir. Havassın orucu âzâ ve cevârihi hıfzıyledir ve ahâssın orucu Allahın gayrısını terketmektir.
- Nûr ve kemâli arttıran lokma, helâl kazançtan elde edilen lokmadır.
- İnsanın hayırlısı, halka faydalı olanıdır.
- Kötülükte bulunduğun mu kork. Çünkü yaptığın kötülük bir tohumdur. Tanrı onu mutlaka yeşertir.
- Eğer duâ ile mal ele geçse idi, bütün âlem duâ eder, mal sahibi olurdu. Kazanmak da ekin ekmeğe benzer. Ekmedikçe ona sahib olmağa hakkın yoktur.
- Aczine bakma, isteğine bak.
- Asıl büyük israf, ömrün beyhude yere sarfıdır. Çünkü bir saatlik ömür, yüz bin dinarla geri çevrilemez.
- İş dediğin yapmaktır; söylemek değil.
- Sevgi ve acımak insanlık vasfıdır. Hiddet ve şehvet ise hayvanlık vasfıdır.
- Canım, fikri bir adam say. Çünkü adam fikirle değerlidir. Fikirle diridir.
- Güzel ses dinlemede kalb huzuru ve tanrı ile birleşme zevki vardır.
- İçinden gelmiyenlere dışarıdan verilen nasihatın faydası yoktur.
- Canı para ile satın almadığın için değerini bilmiyorsun. Çünkü Hintli ucuz şeyin kıymetini anlamaz.
- Hekimin kadrini çetin ve güç illetlere tutulan zavallı halk bilir.
- Ölmüş kimse tabibin değerini bilemez.
- Haris olanlar, olmayanlardan daha az yaşar. Bu fani hayat suyundan fazlaca alıp yeşeren dallar acele sararıp solar.
- Kâinatı dolaşan güneş, ziyadan gözü kamaşan yarasa için kendini gizliyemez.
- Deniz kenarında ev yapan çok dalga görür. Varlık davasına kalkana da mihnet ve belâdan çok zehir tattırılır.
- Zâhid ne yapayım diye âh eder, Ârif Hakkın ne yapacağını gözler.
- Bir adam hangi zümre ile ülfet ve ünsiyet ederse ol zümreye dahil olup ahlâkiyle ahlâklaşması denenmiştir.
- Kamerin devri ömürleri noksan ve kısa ettiği hâlde o mahbubu hakiki devranımıza uzun bir ömür bahşeyledi.
- İnsan dört mahlukun huyunu üzerinden atmadıkça kâmil insan olmaz. Onlar da :
 1. Tavus kuşu gibi azemetli olmamak.
 2. Horoz gibi şehvete düşkün olmamak.
 3. Karga gibi hâin olmamak.
 4. Ördek gibi haris olmamak. (Ahmed İsfendiyariden)
- Kâtile Ezrâilin oğlu derler.
- Bu aktarlar pazarında başı boş her tarafa gidip gelme. Öyle bir kimşenin dükkânında otur ki onun dükkânında şeker bulunsun.
- Vallahi her kim fazla (içerse) daha fazla ağlar. Daha fazla pişman olur. Eğer şarapta bir tad, lezzet ve menfaat olsaydı evvelâ Peygamber içeri, başkalarını da içmeğe teşvik ederdi.
- Duygulu erkek kadına meclubdur ve mağlubdur.
- Hatırımız için birkaç gün daha sabrediniz. Çünkü sabır sevincin anahatarıdır. (Yedi meclisten.)
- Felsefenin bana çok faydası dokundu. Amma ben şimdi ondan birkaç dünya uzaktayım.
- Eski mal satanların devri geçti. Yeni mal satıyorum. Bu pazar benimdir.
- Kim ki kavga ve inad etti. Kazaya karşı. Âsiyab-ı felek elbette onu parçaladı.
- ...Süleymanın kalbinden Allahın nimetine şükrana uymayarak bir endişe geçti. Bunun üzerine tâci derhal eğildi. Doğrultmağa uğraştı. Her seferinde eğildi. Nihayet tâca doğru dur dedi. Tâc da dile gelerek: Ey Süleyman sen doğrul ki ben de doğrulayım dedi. Süleyman secdeye vardı. Allahdan afiv diledi. Tâc doğruldu. Tecrübe için eğdi, yine doğruldu. İşte tâc zevkin, vecdin ve hararetindir. Zevkin gidince his ve idrakin uyuşur. Tâcin da eğilir.
- Ne kimseye fenalık yap, ne de kuyu kaz. Çünkü her ikisine de kendin düşersin.
- Akıllılardan nisan gücenmemeli. Çünkü dostlukları zeval bulmaz.
- Heves dediğin lisandan değil, gönülden doğar.

— Gönlin uykuda olması ölümdür.

— Balık olduğunu iddia eden binlerce yılan vardır ki şekilleri hakikaten balık, fakat içerileri yılanlardır.

(Cümlesi Kurân ve hadis meâlinindedir.)
Menkıbeleri denizinden birkaç damla :

★ Birgün vezir Muiddin Pervâne Mevlânâ'yı, kendisine nasihat buyursun diye ziyaret ediyor.

Mevlânâ önce ona diyor ki :

— Emir Muiddin'in Kur'ân'ı ezberlediğini duyuyorum. Emir Evet cevabını veriyor.

— Hadisler hakkında Camiül Usûlü Şeyh Sadrüddinden dinliyormuşsun? Emir'in cevabı : Evet.

— O halde Tanrı ve onun elçisinin sözlerini okuduğun, gerektiği gibi bahsettiğin ve bildiğin hâlde o sözlerden nasihat alamıyorsan hiçbir âyet ve hadisin icabınca amel edemiyorsan benim nasihatimi nasıl dinler ve ona nasıl uyarsın?

★ Birgün Mevlânâ bir mahalden geçiyordu. Çocuklar gelip ellerini öpüp ta'zimen eğildiler. Hazreti Hüdâvendigâr dahi karşılık olarak onlara eğildi.

Onlardan bir küçük çocuk oyunla meşguldü. Hüdâvendigâr! Biraz dur. Ben de gelip el öpeyim, dedi.

Mevlânâ, çocuk oyununu bitirip, gelip elini öpmekle müşerref oluncaya kadar sabredip beklediler.

★ Birgün Mevlânâ Çelebi Hüsameddin'e geçmiş olsuna geldi. Talebesi ve dostları önden ve arkadan mahalleyi doldurdu. Bir dar mahalçikte idiler bir köpek geldi. Talebesinden biri o köpeğe vurup koğdu. Mevlânâ ona bağırıp :

— Ey bihaber! Çelebinin mahallesine mensub olan köpeği mi döğüyorsun? dedi.

Bu, talebesinin halim ve edib olmalarına ve bendelerine olan riayetine bir misâldir.

★ Mevlânâ ekseriya Hüsameddin Çelebi'nin evine giderdi. Bir kış gecesini yine Çelebinin evine gitti. Kapı kapalı. İçerdekilerin hepsi uyumuş ve pek çok da kar yağıyor. Mevlânâ dönmedi. Dostlara zahmet olmasın diye kapıyı da çalması. Sabaha kadar ayak üzerinde durdular.

Gündüz oldu. Kapıcı kapıyı açıp Mevlânâ'nın durduğunu ve başına kar yağdığını görerek içeriye koşup Çelebiye haber verdi.

Çelebi, yanına telaşla gelip özür diledi. Mevlânâ ve oradakilerin alınından öptü. Hakikatte bu bir dersti. Mevlânâ müridlerine dedi ki :

Şeyh Müridlerinden müstağni olmakla beraber onlara böyle izzet ve hürmet eder. Mürid için Şeyh hakkında evvelâ tarik budur.

★ Mevlânâ, bazan sultanı ziyarete gider ve tahtı üzerinde beraber oturup sohbet ederlerdi. Birgün Sultana dedi ki :

— Ben padişahım, sen de padişahsın. Senin saltanatın gözlerin açık durdukça bakidir. Benim saltanatım gözlerimi kapadığım zaman başlar.

★ Mevlânâ evde yemek ve bir fevkalâdelik olduğu gün hane halkına tebessüm buyurmazlar. Bunlar olmadığı gün güler yüz gösterirler ve onları iltifatlara garkederler :

— Bugün bu evde bulunanların alınında fakirlik nûru parlıyor, derler.

★ Papaslar birgün Mevlânâya : — Mûsâ'nın âsâsının ejderha olup yılanları yemesi nasıl olur? diye sordular.

Mevlânâ da : — Kolay. Gel Bahaddin, izah et diye Sultan Veled'e emrettiler. Sultan Veled dedi ki :

— Bir Sarayın büyük salonuna gecenin karanlığında bir mum ışığı ile girsen, bütün karanlığı mum, ışığı ile yediği için aydınlık olur. Mum ise yine öyle mütevazî' ufacak durur.

★ Mevlânâ'nın cenazesine Rum ve Ermeni papaslarından iştirak edenlere bazı münasebetsizler : — Hristiyan, Müslüman cenazesine gelmez, niye geliyorsunuz? dediler. Onlar da : — Biz Peygamberimizi bu zâtan öğrendik cevabını verdiler.

★ Mevlânâ birgün buyurdu ki :

— Ben her işimde muvaffak olurum.

Talebesi: Bu nasıl olur? diye sordular.

— Cümle halk ile kendi iyi huyum sebebiyle gâlib olurum. Mümkün oldukça onları islâha gayret ederim. Eğer kabul etmezlerse ben onlara tabî olup ellerinden kurtulurum, dedi.



★ Mevlânâ, bir defa hamamda, fakirlerine : — **Bu cemiyette Mevlânâlık kimindir**, diye üç defa sordu. Cevap alamadı. Onlara buyurdu ki :

— **Buraya biri gelse ve sizlerin başlık ve hırkalarınızı görse der ki Mevlânânın fukarası hamamda. Siz görünmeden hırkalarınız sizi bildirdi. Yalnız elbiseniz değil bizzat siz himmet edin de içinizden Allahın beğendiği dervişlerden olunuz. Peygamberimiz buyurur ki: Allah sizin sûretlerinize ve sözlerinize bakmaz. Ancak kalplerinize ve iyi niyetlerinize nazar eder.**

★ Birgün yine Mevlânâ âşığı ve talebesinden Emir Muiddin Pervane huzura geldi. Mevlânâ hemen çıkmadı ve onu epey müddet bekletti. Onu bu arada Sultan Veled meşgul etti. Mevlânâ gelince, ona, bu bekleme devresinde işleri için bana müracaat için gelenleri beklettiklerimi düşündüm. Bana bu ders oldu, dedi.

Mevlânâ burada mutad inceliğini göstererek buyurdu ki :

— **Düşünceniz yerinde. İşi olan biri münasebetsiz ve çirkin ise onu tez savarlar. Ama o iyi ve güzel bir insan ise bir bahane ile onu çok tutarlar. Geç gelmemden muradım o anda hizmetinizde olanlar sizden faydalanıp zevkleşinler düşüncesi idi.**

★ Birgün Mevlânâ sema'da iken bir sarhoş da dönmeğe başladı. Mevlânâ'ya çarptıkça yine dönerdi. Talebesinden birkaç kişi onu tutup uzaklaştırdılar. Kavga çıktı ve sarhoşu incittiler. Mevlânâ onlara darılıp :

— **Şarabı o içmiştir, Sarhoşluğunu siz ediyorsunuz**, dedi.

★ Müridlerinden Hânende Osman çok darlık içinde. Yeni de evli. Nakasını tedarik edemiyor. Bu hâli Mevlânâ'ya malûm oluyor.

Kalkıp hareme geçiyor. Hâne halkından altı dâne altun surh tedarik ile geliyor. Bir aralık söz-esnasında diyor ki :

— **Osman; Bundan önce senin bir âdetin vardı. Arasına bizimle musafaha ederdin. Bir müddettir bunu terkettin. Sebeb nedir?**

Osman elini öpmek için kalkıyor. O esnada Mevlânâ altunları gizlice eline sıkıştırıyor. Ve : — **Bu sünneti muhafaza et**, buyuruyor.

★ Bir vakit Mevlânâ Konya hamamına vardı. Talebesi önden gidip buhurlar yakarak istikbal için döndüler ve o esnada hamam boş kaldı.

Miskin (Cüzzam) illetine tutulanlar hamamda Mevlânâ'ya ayrılan yeri tenha bulup suya girdiler.

Vakta ki Mevlânâ geldi. Talebesi cüzzamlıları incitip sudan çıkardılar. Mevlânâ onlara seslenerek derhâl soyunup onların yanına gittiler. Cüzzamlıların üzerlerine döktükleri suyu altlarından alıp kendi mübarek başlarına dökerler ve o zavallı hastaların gönlünü alırlardı. Orada bulunanların cümlesi Mevlânâ'nın ahlâk güzelliği ve nefsinin yüceliğine hayran kaldılar.

★ Birgün Mevlânâ Konya'da bir sokaktan geçiyordu. Köpeğin biri yoi üzerinde uyumuştı. Mevlânâ durdu, talebesi de durdu. Birisi önden geliyordu. Yol üzerinde köpeğin uyuduğunu gördü, köpeği oradan koğdu. Mevlânâ ona darılıp :

— **Niçin onun rahatını bozdun**, dedi. Bundan Mevlânâ'nın diğer mahlûklara yaradılışı icabı davranışını anlamalı.

★ Birgün iki kardeş kavga eder. Hiç kimse onların arasını bulamaz. Nihayet bunu Mevlânâ duyarak onlara der ki :

— **Allah insanları iki çeşit yaratmıştır. Birisi toprak gibi ağırdır. Hareketi mümkün değildir. Diğeri su gibi hafiftir. Dâimâ bir meyilden aşağı akar. Toprağa karşı. Orası bir gül bahçesi hâline girer. Gül fidanları, meyveli ağaçlar ve çiçekler hasıl olur. Amma su toprağa akmazsa bunlar olmaz.**

— **Şimdi kardeşin toprak gibi yaptı. Yerinden kıvıldamadı, ve barışmağa razı olmadı.**

Sen su yerinde ol! Onun önüne ak. Sulh ile tevazu' göster. En büyük ecri sen kazanır ve bahtiyar olursun.

Sonra duyduk ki ikisi de Mevlânâ'nın huzurunda eğilmiş ve barışmışlardır.

Bu sözler ve menkibeler; Mesnevî ve Dîvan-ı Kebîr, Yedi Meclis, Sipehsalar ve Eflakî menakıb-ı Ahmed Avnî Beyin Mesnevî Şerhi, Sevakıb-ı Menakıb, Menakıb-ı Evliyadan, Üstad Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk ve biri Muallim Hüseyin Pektaş'tan, derlenmiştir.